

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Jana Mynaříková

Cesta k otci v románech Jana Balabána, Emila Hakla

Ivana Matouška

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20. června 2014

.....
podpis

Děkuji Mgr. Kateřině Ďoubalové, PhD. za vedení práce a doporučení vhodné literatury. Dále bych také ráda velmi poděkovala své rodině za nekonečnou trpělivost a oporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	5
1 Vztah otce a syna	6
1.1 Rodina.....	6
1.2 Role muže v rodině	7
1.3 Otec a syn.....	8
2 Téma ve vztahu k české literatuře 20. století.....	11
3 Jan Balabán	13
3.1 Zeptej se táty	14
4 Emil Hakl.....	23
4.1 Pravidla směšného chování.....	25
5 Ivan Matoušek.....	28
5.1 Oslava	30
Závěr	33
Seznam použité literatury	34

Úvod

Tématem předkládané práce je Cesta k otci v knihách Jana Balabána, Emila Hakla a Ivana Matouška. Budeme se věnovat interpretaci a analýze jejich děl *Zeptej se táty*, *Pravidla směšného chování* a *Oslava*, především se soustředíme na vztah otce a syna.

Tato práce je rozdělena do pěti kapitol. První dvě jsou zaměřeny na obecnou charakteristiku otcovsko-synovského vztahu a stručné zařazení tématu vzhledem k literatuře 20. století. Zbývající tři se věnují jednotlivým autorům a reflexi jejich děl.

V první kapitole se seznámíme s pojmem rodina a nahlédneme stručně na psychologii vztahu otce a syna.

Ve druhé kapitole zmíníme teoretickými přístupy v literatuře 20. století, rozdělíme si literaturu na dva základní proudy, které se začaly projevovat v devadesátých letech 20. století a souvisí s naším tématem.

Ve třetí kapitole se zaměříme podrobněji na život a dílo prvního zmíněného autora, ostravského spisovatele Jana Balabána.

V kapitole čtvrté se soustředíme na spisovatele Emila Hakla, vlastním jménem Jana Beneše. Nejprve pracoval v reklamní agentuře, což se odráží i v jeho knihách, a následně jako úspěšný novinář také produkuje své knihy, jejichž úspěch na sebe nenechává dlouho čekat. V naší práci se zaměříme na jeho literární dílo *Pravidla směšného chování*.

V závěrečné kapitole nahlédneme do života spisovatele Ivana Matouška a analyzujeme jeho charakteristický styl tvorby.

Tyto autory jsme pro naši práci zvolili proto, že je všechny spojuje snaha vyrovnat se ze ztrátou milované osoby, v tomto případě otce jednoho syna.

1 Vztah otce a syna

V této kapitole se zaměříme na definování rodiny jako takové. Dále také rozebereme roli muže v rodině a zvláště pak vztah mezi synem a otcem, různé kategorie otcovských rolí a jejich vzájemné ovlivňování se v průběhu života.

1.1 Rodina

„Ustálený způsob péče o reprodukci druhu, kterému v lidských společnostech říkáme rodina, není něčím pro člověka zvláštním. Všechny pohlavně rozmnožující se druhy mají svůj specifický, pevně vpečetěný způsob péče o potomstvo. Předává se nikoli učením, ale v genech, i s přesně určenou rolí samic a samců.“¹

Jednoznačně a zjednodušeně definovat pojem rodina se jeví téměř jako nemožné. Můžeme zvolit několik vědeckých přístupů, jak problematiku rodiny definovat: sociologický náhled, definice demografické, psychologické a tak dále. Pokud se budeme snažit držet například náhledu psychologického, můžeme tvrdit, že rodina je *„společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí“²*

Psychologický slovník uvádí rozčlenění rodiny na *rodinu nukleární*, zahrnující otce, matku a děti a dále *rodinu širší*. Součástí širší rodiny jsou potom ostatní příbuzní, jako prarodiče, strýcové, tety, bratřenci a sestřenice.³

Norbert Sillamy ve svém *Psychologickém slovníku* definuje rodinu jako společenskou instituci, která je postavena na rodičovských tendencích a sexualitě. Její forma může být různá - monogamní, polygamní apod. *„Děti si v rodině osvojují řeč, zvyky a tradice své skupiny. Hrou napodobování a identifikace s rodiči vypracovávají svou osobnost, utvářejí svůj charakter a přecházejí od egoismu k altruismu.“⁴* Pro rozvoj dítěte je rodina nepostradatelná a působí na něj a jeho vyvíjející se vlastnosti. Příliš slabí

¹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. s. 21. ISBN 80-7178-624-1.

² HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. PORTÁL, Praha, 2000. s. 512. ISBN 80-7178-303-X.

³ Tamtéž. s. 512.

⁴ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. s. 182. ISBN 80-244-0249-1.

rodičovský postoj podněcuje lenost, náročnost a nejistotu. Autoritářská výchova je ovšem stejně neprospěšná. Vytváří situace, ze kterých, díky vznikající frustraci, vyplývá úzkost a potlačená agrese. Velmi důležitým faktorem je také soudržnost rodiny zajišťující pocit bezpečí a lásky.⁵

Funkce rodiny se postupem času měnily, Jozef Výrost v knize *Aplikovaná sociální psychologie I* uvádí čtyři základní funkce rodiny: reprodukční, materiální, výchovná a emocionální.⁶

Model rodiny v České republice, stejně jako i jinde v západních civilizacích, se v posledních desetiletích velmi oddálil od původního obecně se vyskytujícího modelu, fungujícího v Evropě po staletí, ne-li spíše tisíciletí. Tuto změnu zapříčinilo dozrávání společnosti. Bezpečí domova již nezávisí pouze na síle muže, jeho schopnosti bojovat a uchránit tak rodinu. Vše již spadá pod jiné instituce, jako je policie a právní systém.

Hospodářský vývoj není závislý na fyzicky namáhavé práci, ale stále více záleží na schopnostech a intelektuální dovednosti v zaměstnání, kterými jsou muži a ženy vybaveni rovnocenně.⁷

„Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy“⁸

1.2 Role muže v rodině

Podle Jamese Dobsona můžeme pojmenovat čtyři mužské úlohy v rodině. Prvním úkolem muže je zabezpečit a uživit rodinu. Tato funkce mu zůstává přiřazována i přesto, že většina žen, matek a manželek v dnešní době pracuje a je soběstačná a schopná uživit sebe a své dítě.

Dalším úkolem muže, vyplývajícím již z historie, je vůdcovská role pokolení. Se stoupající emancipací žen ovšem začíná být silně zpochybňována. Ovšem do poloviny 20. století si tuto roli jediného kapitána na lodi nikdo nedovolil popřít i přes to, že někteří muži brali svou roli absolutistického vůdce příliš doslova a své děti a manželky si pletli s otroky, což Bible, která mužům určovala jejich pravomoci, meze a měla svou

⁵ SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. s. 183. ISBN 80-244-0249-1.

⁶ VÝROST, Jozef. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. s. 325. ISBN 80-7178-269-6.

⁷ Tamtéž. s. 21.

⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. s. 25. ISBN 80-7178-624-1.

nepopíratelnou funkčnost po tisíce let samozřejmě neurčuje.

Třetím úkolem muže je již zmiňovaná funkce ochranná. Zastal se manželky nebo dával pozor na to, aby byly děti v rozumnou dobu například uloženy ke spánku.

A konečně, poslední ze čtyř úloh dobrého muže a otce, bylo vedení rodiny po spirituální a morální stránce.

Ne všichni tyto body splňovali a řídili se podle nich, ale ve společnosti panovala shoda, že by měli. V dnešní době můžeme tyto body považovat za nadčasové a můžeme v nich najít poučení i paralelu pro dnešní dny.⁹

„Naneštěstí, každou z těchto čtyř rolí zesměšňují a zasypávají útoky postmodernisté a jejich spojenci v médiích. V důsledku toho mají mnozí otcové jen chabou představu o tom, co a jak by měli dělat. Někteří z nich se své autority doma vzdali a jsou buď úplně nezúčastnění nebo se snaží o své děti pečovat způsoby, které jsou typičtější pro matky. Z různých zdrojů slyší, že mají být citlivější a vyjadřovat celou škálu emocí - od vzteku po strach. Takto jsou muži tlačeni, aby byli podobnější ženám, zatímco ženy se mají víc podobat mužům. Toto převrácení rolí je pro chlapce velmi matoucí.“¹⁰

Chyba není, když muž velmi prožívá věci a dává najevo své city, stejně jako není povinný nikomu ospravedlňovat tvář bez náznaku emocí. Zároveň ale mužství představuje záchytný bot v době nerovnováhy, sílu a sebejistotu.¹¹

1.3 Otec a syn

Po narození syna nebo dcery se mění role muže v rodině a stává se hlavně otcem. Podle Yablonského se jedná o nejdůležitější roli v životě muže. *„Vždyť otcovství je pro muže spojnicí s budoucností“¹²* Dítě nese jméno svého otce a v budoucnosti na něj přejde i finanční a společenský odkaz. Často i v případě, že se dítě rozhodne nežít podle filozofie svého otce a zvolí svou vlastní cestu. Stále zůstává ovlivněno. Zajímavé je, že chlapci netráví většinu svého času v dospívání s otcem, ale naopak se sou matkou, sourozenci a vrstevníky. Navzdory této skutečnosti se však *„citově ztotožňují především s otci jako vzory budoucích životních rolí. Chlapci své otce pozorně sledují a hledají u nich návody,*

⁹ DOBSON, James. *Výchova chlapců*. 1.vyd. Praha: Návrat domů, 2003. s. 88. ISBN 80-7255-082-9.

¹⁰ Tamtéž. s. 89.

¹¹ Tamtéž. s. 90.

¹² YABLONSKY, Lewis. *Otcové & synové*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995. s.11. ISBN 80-7178-075-8.

jak vystupovat ve svých nastávajících mužských rolích, zvláště v rolích otců. ¹³ Synové se ve všech směrech velmi srovnávají se svými otci. Již malý chlapci pozorují své otce, nejen jejich chování, ale například i jejich zdravotní stav. Věří, že jejich život se bude ubírat stejným směrem a budou podstupovat stejné těžkosti, nemoci a podobně. Yablonsky ve své knize *Otcové & synové* také zmiňuje, že velmi často synové předpokládají, že zemřou ve stejném věku jako jejich otec. U některých to dokonce vede k vážným depresím, jakmile se k tomuto věku začínají také přibližovat. Toto tvrzení je podpořeno v knize *Otcové & synové* také lékařským výzkumem, který tvrdí, že opravdu existuje „*rámcová dědičnost délky života*“ ¹⁴ Tyto pocity jsou ale výhradně podpořeny pouze na půdě emocí a prožívání.

Můžeme tvrdit, že hloubka spojení otce a syna je závislý na frekvenci jejich vzájemného kontaktu. Od narození dítěte, minimálně do období puberty, otec svého syna vnímá jako prodloužení vlastního JÁ. Projevuje se to například při sportovní činnosti syna, kdy otec promítá svou vlastní touhu po vítězství a uznání na své dítě. Synovy porážky jsou jeho porážky a stejně tak vítězství prožívá otec jako svou výhru.

Nová otcovská role přináší změnu do mužova života. Z chladných mužů se stávají lidé schopní se silně vcítit do pocitů a potřeb svého syna, což samozřejmě také má vliv na jiné vztahy v jeho životě. Yablonsky zmiňuje knihu Geoffreya Wolfa *Vévoda klamu* (*The Duke of Deception*), ve které se popisuje vztah mezi otcem a synem a kde autor vyslovuje paradox, že jeho otec byl „*špatný člověk ale dobrý táta*“ ¹⁵

Styl, jakým muž přistupuje k otcovství je ovlivněn mírou jeho nadšení, jakým vzorem pro něj byl jeho vlastní otec a které vlastnosti a vzory chování od něj přijal. Dále také získané představy o této roli, typ mužova charakteru, sociálního postavení, náboženství, morálních hodnot a mnoho dalších.

Yablonský dále zmiňuje pět základních typů otcovských stylů. Za prvé, *citlivý a milující otec - dvojník*, který je vyrovnaný a svého syna staví do středu svého bytí. Druhým typem je *otec rovnostářského typu - kamarád*, který je po celý svůj život spíše dítětem a nikdy se nedostane do role skutečného dospělého rodiče. Třetím typem otce zmiňuje *otce - machru*, který „*má přehnanou představu o významu mužnosti*“ ¹⁶ *Otec psychopat*, jako další příklad otcovského stylu, kde převládá absolutní neschopnost vztahů a emocí obecně a neprojevuje zájem o to, jak jeho syn prospívá není výjimečným případem ve společnosti.

¹³ YABLONSKY, Lewis. *Otcové & synové*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995. s.12. ISBN 80-7178-075-8.

¹⁴ Tamtéž. s. 12.

¹⁵ Tamtéž. s. 15.

¹⁶ Tamtéž. s. 66.

Nějaký zájem ovšem dokáže předstírat. Poslední příklad, *egocentrický otec*, se chová charismaticky a je okouzující, zároveň manipulátor a jeho život naplňuje honba za společenským postavením.

Stručně řečeno, otec má velký podíl na tvoření osobnosti svého syna. Někteří díky chování svých otců přistupují k životu pozitivně a s radostí. Naopak jiní se díky tomu pouští do sporů a bojů s jinými muži.

Vztah otce a syna se samozřejmě v průběhu času mění, vyvíjí a ustaluje. V první fázi „*splývání obou já*“¹⁷, má otec usilovat o co nejbližší pouto se synem. Například participovat v oblasti kojenecké péče. V další fázi let dospívání a boje za oddělení a samostatnost je kladen důraz na city, emoce a pochopení. Syn potřebuje svůj vlastní prostor. Zároveň chce cítit bezpečí a podporu. V poslední, třetí fázi, přichází období rovnocenného přátelství mužů. Syn svého otce respektuje a naopak. Nastává ovšem jen tehdy, pokud v druhé fázi syn nepociťoval nenávisť nebo útlak a mohl si tak vypěstovat zdravý vztah k otci.

Stručně řečeno, otec si ani nemusí uvědomovat, jak obrovský vliv má na vývoj svého dítěte, v našem případě především syna. Ten sleduje každý jeho krok, chování ale možná pro některé překvapivě, i jeho zdravotní stav. Učí se od něj interakci s ostatními lidmi, hledá u něj oporu a pochopení, zároveň v jisté fázi nachází sebe sama a k otci začíná přistupovat jako k příteli. To ovšem jen a pouze tehdy, pokud mezi nimi panoval zdravý, nepoškozený, léta pěstovaný vztah.

¹⁷ YABLONSKY, Lewis. *Otcové & synové*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995. s.89. ISBN 80-7178-075-8.

2 Téma ve vztahu k české literatuře 20. století

V roce 1995 vydává Jan Balabán svou první knihu povídek *Středověk*. V tomto období se objevují diskuze nad českou literaturou, týkající se dvou vytvářejících se proudů v české próze:

„Jeden z nich směřuje k maximální autentičnosti až dokumentárnosti textu (ať už jde o výpověď stylizovanou např. do románové podoby, anebo prózu skutečně dokumentární - memoárovou, deníkovou apod.), druhý tvoří prózy (převážně) fantaskní.“¹⁸

Doznívají také rozhovory, rozbourané manifesty básníků z počátku devadesátých let (Jaromír Typlt: *Rozžhavená kra*, Martin C. Putna a Petr Borkovec: *Skrz*). V tomto čase se o slovo výrazně hlásí *„pojmem či pocit, poetika či bezmála světový názor vyznání anebo umělecký program - postmoderna, která bývá odlišně (ne)definována, nadšeně přijímána i prudce odmítána.“¹⁹* a o dobu, ve které je znatelná velká touha a snaha pojmenovat literární proudy v literatuře.²⁰

„V autenticitních textech tedy jejich tvůrci prezentují především, jak já vnímá a prožívá svět, představitelé fantaskní a imaginativní prózy zase zprostředkovávají, jaký svět já generuje.“²¹ Lze usuzovat, že tuto tendenci podpořila původní prosazované tendence kolektivistické a koncepční.

V první řadě se tyto tendence odehrávají v sekundární literatuře, občas se k diskuzi připojí i samotní autoři, nebo mohou být přímo iniciátory. Velká většina autorů se drží zpět a nijak se do těchto polemik nevrhávají a spadají k jednomu nebo druhému proudu, nic mezi tím. Občas se ovšem stává, že autor přestoupí z fantaskního typu prózy k textům autobiografickým a naopak.²²

„Tak například Zuzana Brabcová po autobiografické prvotině Daleko od stromu píše „fantaskní“ Zlodějinu, načež se v Roku perel vrací k autenticitě; v próza Jáchyma Topola Noční práce značně ubývá hojně exploatované fantasknosti, která se však v dalších

¹⁸ KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1.vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. s. 9.

¹⁹ Tamtéž. s. 9.

²⁰ Tamtéž. s. 9.

²¹ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství brán, 2001. s.27. ISBN 80-24-20-73-54.

²² KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1.vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. s. 10.

*Topolových knihách vrací; Martin C. Putna se snaží v knize Kraft obě tendence programově spojit; (...)*²³ Jana Balabána lze začlenit mezi spisovatele, který migroval od fantaskního směřování (*Středověk, Dory a Grey*) k autentickému (*Boží lano* a další knihy následující po této) a silně autobiografickému stylu, který mu již zůstává. Přece ale můžeme tvrdit, že tvorba devadesátých let je rozdělena jinou hranicí (která samozřejmě není striktně rozdělující, spíše naznačující ony hranice a vymezení). „*Dva základní typy literárních textů, jež tato hranice vytyčuje, lze s jistým zjednodušením označit jako dynamické a statické (...); anebo - možná přesněji: na jedné straně texty hledající, hledačské, nejistotu obsahující a reflektující, podstatné otázky otevírající; (...)*“²⁴

Tato definici nám dopomáhá lépe obecně zařadit například Jana Balabána. Ten patří k autorům prvního typu. Jeho díla jsou „*vždy závažným, naléhavým sdělením; výpovědí o hledáním, bolestném, úzkostném, (sebe)drásavém; snahou dobrat se věci podstatných a sdělit je co nejpřesněji, a maximální pravdivostí, přičemž se autor nevyhýbá (a neobává) patosu.*“²⁵ Musíme ovšem dodat, že tato charakteristika nevyklučuje ani humornou stránku díla, která jen není úplně odkrytá.

Díla nesou také existencionální prvky, mollovou tóninu a smutek. Právě v těch nejsmutnějších částech ovšem můžeme zahlédnout náznak naděje.²⁶

²³ Tamtéž. s. 10.

²⁴ Tamtéž. s. 11.

²⁵ KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1.vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. s. 11.

²⁶ Tamtéž. s. 12.

3 Jan Balabán

„Jan Balabán byl jedním z nejvýraznějších českých prozaických tvůrců nejen své, tedy střední generace. Dokázal dát obyčejným slovům a obyčejným příběhům váhu.“²⁷

Jan Balabán byl uznávaný český překladatel, prozaik a publicista. Narodil se 21. 1. 1961 v Šumperku a zemřel předčasně 23. 4. 2010 v Ostravě.

Odmaturoval na gymnáziu (1980) a ve svých studiích pokračoval na vysoké škole. Konkrétně na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (1985), kde vystudoval obor anglický jazyk a český jazyk.

Po studiích pracoval jako překladatel v ostravských průmyslových závodech a také jako překladatel na volné noze. Není proto také nic zvláštního, že se svou zjevnou láskou k anglickému jazyku navštívil několik anglofonních zemí a dokonce absolvoval 2 měsíce stáže na Kings College ve Skotsku.

Jan Balabán bohužel zemřel po boji s rakovinou, nečekaně, na selhání srdce ve spánku.²⁸

Balabánovou prvotinou byl povídkový soubor *Středověk* (1995). Následovala prozaická skladba *Boží lano* (1998), sbírky povídek *Prázdniny* (1998), *Možná že odcházíme* (2004), *Jsmetady* (2006) a romány *Černý beran* (2000) a *Kudy šel anděl* (2003, přepracované vydání 2005). Autorovu tvorbu završuje román *Zepřej se táty*, ve kterém se autor zabývá smrtí otce a následnou změnou pohledu jeho dětí na něj, jeho životní příběh a také na životy dětí samých. Výjimku v autorově tvorbě představuje komiks *Srdce Draka* s ilustracemi Hany Puchové, která také ilustrovala knihu *Černý Beran* a *Zepřej se táty*.

„Jan Balabán byl autorem specifické poetiky prázdnoty a tísnivosti žití. Ve svém nejsilnějším žánru, v povídkách, nejčastěji z různých úhlů nahlížel individuální tragiku lidských osudů.“²⁹

Své povídky publikoval v *Literárních novinách*, *Revolver Revue*, *Skriptum*, *RAK*

²⁷ CHUCHMA, Josef. Jan Balabán. [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://www.janbalaban.cz/biografie-4.html>.

²⁸ Režisérka Petra Všelichová v roce 2011 vytvořila dokument o Janu Balabánovi.

²⁹ MALÁ, Zuzana. Jan Balabán. Slovník české literatury.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1639>.

(Slovensko) nebo *Landek, Host, Tvar* a také v samizdatu. Recenze také psal do *MF Dnes*, *Ateliéru* a přispíval také do *Respektu*. Spolu zakládal výtvarnou skupinu *Přirození*.

Knih *Možná že odcházíme* zvítězila v anketě *Lidových novin* o Knihu roku 2004 a rok na to získala cenu Magnesia Litera v kategorii prozaických děl, což dokládá to, že jeho knihy měly značný čtenářský i kritický úspěch.

3.1 Zeptej se táty

„Za kým zapadnou brány kriminálu a za kým brány pekla?“³⁰

Román *Zeptej se táty* (2010) je bohužel posledním dílem osobitého a talentovaného ostravského autora a „*mistra sugestivní povídky*“³¹ Jana Balabána. Zemřel před úplným dokončením svého díla, shodou okolností, šest let po odchodu svého otce.

V tomto románu se Jan Balabán snaží vyrovnat se smrtí otce, s konečností a nekonečností věcí a lidí kolem nás. Potýká se ze strachem ze smrti, umírání a hledá odpovědi na své otázky, které často ani neexistují. Depresivní tón, pesimismus nad životem a chybějící naděje doslova prýští z každé strany, z každé věty v knize, již od první stránky. Tento autorův styl, aplikovaný především v povídkových souborech, kde funguje lépe a je na román hůře přenositelný, je náchylnější k například menšímu spádu textu, což někteří kritici autorovi vyčítají.³²

Balabánovu poslední knihu opatřil ediční poznámkou jeho dlouholetý přítel, básník Petr Hruška. Seznamuje čtenáře s okolnostmi, které provázely vznik díla, protože s autorem na románu spolupracoval. Zmiňuje zde také Balabánova oblíbeného autora, Johna

³⁰ BALABÁN, Jan. *Zeptej se táty*. 1. vyd. Brno: Host, 2010. s. 25. ISBN 978-80-7294-379-1.

³¹ JUŘÍKOVÁ, Eliška F.: *Sugestivní mistr povídky aneb Proboha pane, ve vaší kůži bych být nechtěla*. Host 22, 2006, č. 10, s. 46. Přetištěno in: JANOUSEK, Pavel. *Hravě i dravě. Kritikova abeceda*. Praha: Academia, 2009. s. 25-29.

³² Wurzllová, Daniela. Jan Balabán – Zeptej se táty. [online] 2010. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://www.nekultura.cz/literatura-recenze/jan-balaban-zeptej-se-taty.html>.

Donna:

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe. Každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny: spláchne-li moře hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj. Mrtí každého člověka je mne méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy neptej, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.“³³

Tento citát velmi dobře vystihuje náladu celého románu. Před jejich poslední schůzkou za účelem projednání posledních detailů však Balabán náhle zemřel a Hruška byl nucen korekturu dodělat sám v duchu předešlých rozhovorů s autorem.

Na pohled vyčerpaná, uzavřená a ukončená autobiografická látka z předchozí knihy *Jsme tady* několik let čekala na své znovuotevření. Čtyřletá pauza mezi dílem *Jsme tady* a *Zeptej se táty* zřejmě sloužila jako doba pro hledání nového způsobu uchopení již rozpracovaného motivu, co ještě napsat, vyslovit a zveřejnit, co ponechat v mlze a jaké skutečnosti již raději nechat navždy pohřbeny. A tak vzniklo dílo, které zdánlivě ukončenou látku oživuje. Autobiografické téma, objevující se hlavně v povídce *Tchoř* (*Jsme tady*), znovu načíná a „otevívá ještě jednou „tchoří truhlu, aby ji vyvětral, vytáhl ven vše, co v ní prostřednictvím Emila uzamkl, a vyrovnal se s tím na větší ploše, podrobil to své typické, nemilosrdné analýze.“³⁴

Tento motiv se prolíná mimo jiné již předchozími autorovými díly, v první řadě v *Božím lanu* a v románu *Kudy šel anděl*. Nejedná se samozřejmě o jediný podstatný motiv. Setkáváme se zde s přímým zmíněním toho, že „všechno skryté se stává zjevným.“³⁵ Jedná se mnohdy o nespravedlnosti, které se odehrály v dětství. Jako když si například bratr Emila, Hans, dělá z malého chlapce legraci, že ho domů přinesli z porodnice v tašce od vysavače a že vlastně vůbec není jejich, což v Emilovi umocňovalo pocity nesounáležitosti s rodinou. Bylo mu to tak často opakováno a rodiče se ho nezastali, až tomu malý (a později možná i starší, dospělý Emil) začínal věřit a o svůj pocit, že je v rodině navíc, nikdy úplně nepřišel. Emil byl mladší o pět let a vyjádřil podezření, hraničící téměř s jistotou, že pět let je až příliš dlouhá doma, rodina skládající se ze tří členů spolu stihne zažít hodně. Pak ke třem přibude jeden další člen a naruší zažitou fungující dynamiku rodiny.

Dalším argumentem, který potvrzuje tvrzení, že kniha *Zeptej se táty* volně

³³ Tamtéž. s. 183.

³⁴ KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1.vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. s. 125. ISBN 978-80-905527-0-8.

³⁵ Tamtéž. s. 126.

navazuje na předešlé prozaické dílo (*Jsmě tady*) je, že autor vůbec poprvé ponechává téměř stejné hlavní postavy, většinou i s jejich jmény, charakteristickými rysy, zaměstnáním a podobně. V románu *Zeptej se táty* jsou Emil a Hans bratři. Emil nese silně autobiografické rysy (překladatel z anglického jazyka, obyvatel Ostravy). Hans má několik společných rysů s autorovým bratrem Danielem Balabánem, který je malíř.³⁶

Knihou pojednává o tom, jak se hlavní postavy, tři sourozenci, vyrovnávají s umíráním a odchodem svého otce, Jana Nedomy. Zároveň jsou konfrontováni s nařčením, že jejich otec nebyl férový a rovný člověk, jak si ho všichni malovali, a že se v době minulého režimu uvolil spolupracovat s jeho představiteli víc, než se podle některých hodilo na počestného člověka a lékaře, vedoucího interního oddělení. K tomu všemu křesťansky založeného.

Název románu *Zeptej se táty* můžeme vidět jako „ironicky míněnou radu, neboť na otázky je někdy zkrátka pozdě. Vždycky se totiž po úmrtí blízkého člověka vynořují otázky, které měly být položeny, ale které už položeny být nemohou.“³⁷ Kateřina, sestra Emila a Hanse, vede rozhovor se starým panem doktorem o svém otci a vyslovuje základní obavu a tíseň z toho, že odchod otce je definitivní: „Škoda, že už se ho nemůžu na nic zeptat.“³⁸ Načež ji doktor, blízký přítel jejího otce, uklidňuje: „Ale můžete, můžete se ho zeptat na všechno. Máte ho v sobě víc, než myslíte.“³⁹ Nakonec s ním Kateřina souhlasí a trochu se uklidňuje, přestože ji stále trápí, že se nestihla vrátit ze Skotska před tím, než otec zemřel.

Vyprávění je střídavě v rukou jednotlivých postav, kdy každá z nich má svůj osobitý styl a charakteristickou promluvu. Jinak běžnější *er-forma* se vyskytuje jen výjimečně. Všechny postavy dokáží věci kolem sebe pojmenovat věcně, zároveň jsou schopny barvitěho líčení, popisů dějů na jiné rovině vnímání a dokáží tak čtenáři v mysli vymalovat věrné obrazy situací a vtáhnout ho do pocitu, který sami cítí, jednoduše a nestrojeně. Po celou dobu četby se rozebíhající myšlenky utváří v mysli jako obrazy a skládají se do jedné fresky, která nám utváří celkový obraz a ukazuje nám niterní vnímání postav. Dokážeme se do nich vcítit velmi dobře, až na nás přechází úzkost, strach nebo naopak klid, naděje a vyhlídky na budoucnost, které at' chceme nebo ne, vždy přijde a

³⁶ Tamtéž. s. 126.

³⁷ HORÁK, Ondřej. *Jan Balabán v posledním románu Zeptej se táty píše o otcově smrti* [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://art.ihned.cz/c1-44714380-jan-balaban-v-poslednim-romanu-zeptej-se-taty-pise-o-otcove-smrti>.

³⁸ BALABÁN, Jan. *Zeptej se táty*. 1. vyd. Brno: Host, 2010. s. 95. ISBN 978-80-7294-379-1.

³⁹ Tamtéž. s. 95.

ponese s sebou další emoce a zkoušky pro člověka na Zemi.

Dalším motivem, který v knize dominuje je dialog. A to jak vnitřní dialog sama se sebou, tak dialog mezi jednotlivými postavami. Ty na mezi sebou promlouvají ale i na sebe vzájemně odkazují, mluví o sobě a o druhých a pomocí tohoto se dozvídáme více a více z různých úhlů pohledu. „*Kateřina se dívala na Emilův profil. Jak je tátovi podobný. Ti šli do sebe svými širokými čely jako dva berani. Hrozně podobné povahy. Otec o něj nestál tolik, jako Emil o něho.*“⁴⁰

Dále promlouvá Kateřina o Emilovi a vzpomíná, jak jako malý chlapec nebyl úplně vyrovnaný. Tvrdá hlava, uzavřená před světem a stranící se ostatních. Také velmi řevnivý, hlavně co se týká jeho staršího bratra Hanse. Ten mu ovšem také nedal nic zadarmo a svého mladšího bratra si vychutnával. Jak jsme již zmínili výše, například vzpomínku na to, jak malého Emila přinesli z nemocnice v tašce od vysavače, nebo že ho v nemocnici vyměnili za jiné dítě a podobně. Matka Hansovi sice vynadala a naoko padl nějaký pohlavek, Emila ujistila: „*vždyť přece víš, že jsi náš, Emile. Ale po pravdě, jak to mohl vědět ?*“⁴¹ A tak už jako malý chlapec vlastně pořádně nevěděl, kam patří. K Emilovu zmatení a pocit nesounáležitosti ještě více přispěl třetí sourozenec. Sestra Kateřina, která byla nemocná a zázračně jako malinká nezemřela na cukrovku komplikovanou selháním ledvin. Tím přichází Emil i o poslední kapku pozornosti, které se mu dosud dostávalo. Jeho snaha sblížit se s otcem a získat špetku pozornosti se projevuje i v nejtěžší chvíli jeho života. Dělá otcí v nemocnici společnost, dojíždí za ním a snaží se mu alespoň částečně pomoci. Dokonce organizuje pohřeb.

Hlavní těžiště této knihy leží ve výše zmíněných dialozích, monolozích a meditativní poloze, což se ale nabaluje na epickou linii, tedy příběh, který v sobě nese určité napětí pro čtenáře. Po smrti Jana Nedomy jeho děti, Kateřina, Hans, Emil a jeho žena dostávají tajemné dopisy, které fanatickým tónem obviňují jejich otce a muže z dávné domnělé provinění z minulosti. To otřásá Emilem a jeho představou o svém otcí, která je z velké části idealizována, tak, jak si člověk často své vzory idealizuje.

Věta: „*Za kým zapadnou brány kriminálu a za kým brány pekla.*“⁴² je v roli výrazné, pravidelně se opakující jednotkou v útočných dopisech. Touha přijít na kloub této záhadě vede k ještě většímu rozprůdění komunikace a početným úvahám mezi

⁴⁰ Tamtéž. s.107.

⁴¹ Tamtéž. s. 108.

⁴² KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1.vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. s. 127.

postavami.⁴³

Významným tématem, hojně uplatněným zejména v poslední prozaické tvorbě, je výtvarné cítění a užití jevů, zbarvení a světla v nepřeborném množství projevů. Světlo je nám zprostředkováno pomocí poznatků výtvarníka Hanse i jeho bratra. „*Světlo hraje v románě roli významnou - jak doslovnou, tak asociativní, a ovšemže též alegorickou*“⁴⁴ za všechny projevy můžeme vybrat silnou situaci u otcova hrobu. Otcův náhrobek ozáří paprsek slunce a rozzáří pozlacená písmena na kameni. V tu chvíli Emil prožívá zvláštní, silný pocit smíru a vyrovnání. Podobný zážitek zakusí i Hans. V osamocení se svými myšlenkami na chatě. Přijde bouřka a s ní i silné záblesky, které ho proberou z letargie. Ve světle blesku: „*Hansovy oči se naplnily světlem. V tom světle uviděl celý kraj. Ve zlomku vteřiny uviděl koruny stromů, doma, věž kostela, hory na obzoru a celý svět a celý život v jediném elektrickém výboji*“⁴⁵

Veškerá světla, která jsou nějakým způsobem důležitá, mají formu záblesku, netrvalí ani sekundu. „*Okamžiky jsou v posledním románě opět akcentovány snad ještě více, než v knihách předchozích, Kateřina dokonce tvrdí, že okamžiky nekončí, jen my v nich nedokážeme trvale žít.*“⁴⁶ Jen v těchto záblescích se třeba zjevuje cosi podstatného, něco co v sobě nese celý vesmír, pochopení všeho, klid a mír.

Pokud jsme tedy na začátku hovořili o znovuotevření již probíraného tématu, můžeme nyní říci, že autor toto nijak hlouběji nerozváděl, ale změnil úhel pohledu. Nasměroval svou naději dále, až za hranice lidského chápání, do oblasti duchovna a života po smrti. Ponechává člověku volbu věřit, že pokud něco končí zde na zemi, může ještě věřit v něco, co bude následovat po smrti. Vše nekončí posledním výdechem a pokud chceme, můžeme v to věřit. Poté nám toto vědomí může přinést jakousi úlevu, klid na duši a smíření se.⁴⁷ Volbu a sílu svobodné vůle Balabán ukazuje na dialogu Jeny a Emila, když se na úplném konci knihy vracíme do neútěšného útulku, který zkrachoval. Majitelka si odvezla většinu svěřenců, přestože si to nejspíše nemohla dovolit. Přesto je tam nechtěla jen nechat napospas. Emil se svou ženou nabírají fenku, kterou se rozhodli vzít domů. Zbytek krmení pro psy nechávají v přístřešku, protože postřehnou poslední pár toulavých

⁴³ Tamtéž. s. 127.

⁴⁴ Tamtéž. s. 128.

⁴⁵ BALABÁN, Jan. *Zeptej se táty*. 1. vyd. Brno: Host, 2010. s. 99. ISBN 978-80-7294-379-1.

⁴⁶ KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1. vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. s. 129. ISBN 978-80-905527-0-8.

⁴⁷ Tamtéž. s.130-131.

psů, kteří na starém zmámeném místě hledají svůj původní domov a obživu. Jeny s Emilem odjíždí po prašné silnici. Ve zpětném zrcátku si všímají jednoho psího pozorovatele, jak za nimi uhání. Jejich vyvolený mazlíček na něj kouká v zadním okně a kňučí, očividně se nechce se svým spolubydlícím definitivně rozloučit. Emil s Jeny se na sebe podívají: „Ty rozhodni. Co mám rozhodnout? Jestli to bude příběh soucitný, nebo bezcitný“⁴⁸ Celá scéna z útulku může být interpretována jako život samotný: „Možnost tvořit svůj život, příběh, rozhodovat o jeho charakteru, účinku, směřování. Možnost vyslovit - a vykonat - ano či ne. Svobodná vůle.“⁴⁹

„I když na strážné anděly nevěřil a tohoto dobrého spánku dociloval nejlépe, když byl sám v celém bytě nebo v celém domě, třeba o Vánocích sám v chalupě na úbočí hory. Tehdy byl svým drahým mnohem blíž, než kdyby se účastnil všech těch večeří a stromečků. Ale vysvětluj to lidem.“⁵⁰

Vztah dětí k otci v této knize je prověřován prostřednictvím anonymních dopisů, které celá rodina dostává a kde je hlava rodiny, lékař Jan Nedoma nařčen fanatickým člověkem, starým rodinným přítelem, panem Wolfem z kolaborace, spolupráce z režimem a nemorálním chováním, které se podle něj nesluší na správného křesťana a nemocničního primáře.

Všichni uvažují nad tím, jak moc dobře otce znali. Je zkoušena jejich víra v něj a jejich přesvědčení, které o otci dosud mají. Komu vlastně mají věřit? Otci? Sobě? Cizímu člověku? Emil své možné pochyby vyjádřil takto: „*To já tady stojím na okraji tmy jako bezradný puberták a bojím se domyslet co mi bylo řečeno o mém mrtvém otci. Ten člověk Wolf se snaží otrádit mými již tak otřesenými modlami*“⁵¹

Emil nás zasvěcuje do dosud detailního příběhu. Prostřednictvím svého snu se seznamujeme s událostmi, které dopisům předcházely. Díky tomu, že se tato scéna odehrává ve spánku, se jedná o snové vyprávění za hranicí reality. Přesto se zde dozvídáme několik zajímavých indicií a náznaků z podvědomí, které nám dopomáhají k pochopení jak Jana Nedomy, tak důvodů pana Wolfa k napsání onoho obviňujícího dopisu.

⁴⁸ Tamtéž. s. 132.

⁴⁹ Tamtéž. s. 132.

⁵⁰ BALABÁN, Jan. *Zeptej se táty*. 1. vyd. Brno: Host, 2010. s. 149. ISBN 978-80-7294-379-1.

⁵¹ Tamtéž. s. 149.

V hlavě Emila se v klidném spánku začíná odvíjet zvláštní sen. Nervózně přešlapuje a čeká, až bude vyzván, aby vešel do místnosti. Nejde mu do hlavy, proč zrovna on, proč si nepozvali Hanse, který je podle Emila mnohem chytřejší, rozumnější a hovornější. Nebo intuitivnější Kateřina! Ale Emil? „*Já bych tak mohl ty jejich řeči překládat do angličtiny, aby tomu soudce rozuměl*“⁵²

Za vysokým leštěným stolem sedí soudce s cedulkou, na které stojí CHIEF JUSTICE, vrchní soudce, ŠÉF JUSTICE. Emil uvažuje o tom, že se bude snažit soudce nebát. Ovšem nebylo toho třeba, protože židle soudce byla prázdná. V pravé části místnosti seděla žena, nejspíše státní zástupkyně. Žena s ostrými rysy a pichlavým pohledem. V druhém koutě „*vedle jejího nablýskaného zjevu se doslova ztrácel šedý a propadlý zjev: no ovšem, pan Petr Wolf, kdo jiný.*“⁵³

Na lavici pro obžalované sedí Jan Nedoma. Nedívá se okolo sebe, vypadá, jako by spal a vůbec nevnímal. Emilovi se za celou dobu nepodařilo navázat oční kontakt. Věděl, že ten člověk žije jen podle pravidelného oddechování. Mezi nimi, uprostřed místnosti, byla umístěna rakev. V ní mrtvý člověk, bez výrazu a barvy ve tváři tak, jak to u mrtvých bývá. Mohl to být prakticky kdokoliv. „*Barva jeho kůže byla jako barva otcova, když nad ním stáli v nemocničním pokoji.*“⁵⁴

Začne soudní líčení a Emil namítá, že stále ještě chybí šéf justice. Zástupkyně odvětlí, že možná ani nepřijde. Emil oponuje, že nemůže rozhodovat, pokud nebude u procesu naslouchat oběma stranám. Zástupkyně ho okřikne, šéf justice je přeci pokaždé všude přítomen. Emil nemá mít obavy. Započne soudní líčení. Jan Nedoma je obviněn, že jeho chybou zemřel člověk, ležící v rakvi, protože mu nebyla poskytnuta správná léčba tak, jako jiným pacientům. Dále Wolf namítá, jak je možné, že se člověk s takovým profilem jako má Jan Nedoma, mohl jako praktikující křesťan vypracovat na primáře. Neustále připomíná, že on to měl mnohem těžší v životě. Lituje se a neustále narušuje jednání. Jelikož Emilův otec stále nereaguje a tvrdě spí, zástupkyně Emila pověří, aby mluvil za svého otce a obhajoval ho. Emil tedy líčí, jak jeho otec nebyl přijat ke studiu medicíny, pracoval rukama, aby dokázal své odhodlání a pozitivní vztah k režimu. Následně byl přijat a vystudoval medicínu. Jako šikanu, ho umístili nejprve na patologii, v uvolněnějších šedesátých letech se vrátil k interně a časem se propracoval na místo vedoucího. Veškerá obvinění, že spolupracoval se Státní bezpečností odmítá. To, že zůstal ve funkci i po

⁵² Tamtéž. s. 150.

⁵³ Tamtéž. s. 150.

⁵⁴ Tamtéž. s. 151.

okupaci v roce 1968 si Emil, stále hovořící za svého otce (slova Jany Nedomy jsou vlastně myšlenky, uvažování Emila) vysvětluje tak, že pokud není ve straně, nemohou ho vyloučit. To, že si zachránil svou práci větou, která vyhýbavě odpovídala na otázku, jaký je jeho názor na okupaci, čemuž se přeci, podle obžalovaného Nedomy, nemůže nikomu divit, děti musel někdo dále živit. To ovšem bylo za hranicí jeho přesvědčení a lituje toho. Přes veškeré Wolfovy námitky a doplňující komentáře proces pokračuje a zástupkyně ho spíše jen umravňuje.

Vrací se k člověku v rakvi, obviňuje Nedomu, že může za jeho smrt. Ten namítá, že léčil podle svých možností a vybaveností socialistického lékařství a že pacient byl na konci čekacího listu. A to se nedalo ovlivnit a pacient zemřel. Což pan Wolf odmítá a napadá Nedomovu objektivitu a možné upřednostnění jiných, před zemřelým. Zástupkyně se táže otce: „*Obžalovaný, dopustil jste se jakékoli manipulace pořadníku? Dal jste komukoliv přednost z jiného než medicínského důvodu?*“⁵⁵ To už ale Emil nedokázal vymyslet, najít odpověď, nebo si rozpomenout. Osloví tatínka. Na tohle neumí Emil odpovědět. „*Tati, probud' se.*“⁵⁶ Zástupkyně proces ukončuje. Pro málo důkazního materiálu a nedůvěryhodnost svědka tento případ odkládá na věčné časy.

Emil se probudil, vše trvalo jen pár minut. Zvláštní je, že cítí jakési uvolnění. Rozřešení.

Emil se rozhodne podívat k Wolfovi domů. Nachází tam haldy harampádí, nepořádek, staré věci a skladiště zbytečností. Některé věci vypadají, jako by tam byly desetiletí. Emil nachází i vzpomínky na své dětství, kdy si hrával s dcerami pana Wolfa. Toho nachází mezi tím vším. Spícího. „*Tak tady to ten starý chudák smolí. V tomhle brlohu nešťastného člověka. To tě tvůj Pán těžce zkouší, bratře Petře.*“⁵⁷ Starý Wolf se ještě k překvapení mnohých ukázal na pohřbu. Přinesl květinu, zvláštním způsobem dlouhé minuty postával nad rakví. Poté, s pohledem upřeným do nebe, odešel. Po obřadu si šel Emil dopřát chvíli na vzduchu a střetl se s tím staříkem z podkroví. Podali si s Wolfem ruce a vyměnili pár vět:

„*Slavně pohřbíváte tatínka.*“

„*Je to náš otec.*“

„*Je?*“

„*A pořád bude.*“

⁵⁵ Tamtéž. s. 160.

⁵⁶ Tamtéž. s. 160.

⁵⁷ Tamtéž. s. 171.

„Ty víš, co si o něm myslím.“

„Vím, a měl by jste tu zášť opustit.“

„Odpustit? Bůh mu odpustit může, ale já... já ne.“

„Ten může odpustit nám všem.“

„To máš pravdu a ... pozdravuj maminku, řekl pan Wolf přiškrceným hlasem a odešel.“⁵⁸

Dva syny v knize doplňuje nejmladší Kateřina, která paradoxně nestihla smrt svého otce, se kterým měla díky své nemoci velmi blízký vztah. „A zrovna tehdy, v té nesnesitelné chvíli, natlačená mezi byznysmeny a pivními skauty je zasažena jako bleskem do srdce jasným vědomím: táta umřel.“⁵⁹ Také ona posléze dostává dopisy.

Manželka Jana, Marta nese odchod svého manžela jinak, než její děti. Téměř si odmítá přiznat, že je konec a trápí ji, že si nedokáže vybavit obraz svého muže v paměti. Dopisy ji nezasáhly tolik, jako její děti. Dokonce bychom mohli říci, že jí pomáhají ve vybavení si svého manžela.

Jan Balabán nezodpoví všechny otázky, které se čtenáři kladou na mysl. Zda Jan Nedoma spáchal něco z toho, z čeho je Wolfem obviňován není s definitivní platností vyřčeno. Emil nezastírá, to, že si o otci myslí, že by možná byl schopen něco takového udělat. Ani Wolf není definitivně umlčen, nebo uspokojen vývojem situace. Ale kdo tyto otázky zodpoví, když zeptat se táty již není možné.

Román se nesoustřeďuje na dějovou linii. To, co čtenáře zaujme, je styl vyprávění, který nás vtáhne svou silou a intenzitou tíživého pocitu, který se šíří ze stránky na stránku, jakoby v nich autor zanechal části sebe sama.

⁵⁸ BALABÁN, Jan. *Zeptej se táty*. 1. vyd. Brno: Host, 2010. s. 173. ISBN 978-80-7294-379-1.

⁵⁹ Tamtéž. s. 48-49.

4 Emil Hakl

„...jelikož jsem typ, který vaří z vlastních zážitků, nemohl jsem smrt člověka, který mě celoživotně iritoval tím, že mám veškeré základní vlastnosti po něm, obejít. Nebo ještě jinak – poté co odešel, jsem si s ním potřeboval ještě chvíli povídat.“⁶⁰

Emil Hakl, vlastním jménem Jan Beneš, se narodil 25. 3. 1958 v Praze, kde nadále žije. Po studiu na gymnáziu nastoupil na konzervatoř Jaroslava Ježka, obor Tvorba textu. Následně také dva roky dramatického oboru. Po studiích pracoval ve skladu, na čerpací stanici, jako zvukař na Barrandově a knihovník v Klementinu. V letech 1995 - 2000 se živil jako grafik a textař v reklamní agentuře. Svou redaktorskou činnost započal v literárním deníku *Tvar*, následoval časopis *Instinkt* (2003 - 2004), *Glamour* (2004) *Joy* (2005) a jako editor v měsíčníku *Time in*.

Přispíval do časopisů *Iniciály*, *Tvar*, do *Literárních novin*, *Aluze*, *Salon Práva*, *Hospodářských novin*, *Týdnu*, *Lidových novin*, *Čilichili*, v internetovém časopise *Dobrá adresa* a revue *Moderní analfabet*.

Dramatizaci literárních předloh (Chlebnikov, Vian, Gogol) a psaní veršů se věnoval především v 80. letech, od roku 1998 se pak soustřeďuje výhradně na prózu. V 80. letech se také stává jedním ze zakládajících členů volného literárního sdružení *Moderní analfabet* (dalšími členy jsou Jaroslav Jablonský, Markéta Hrbková a Václav Bidlo). Klíčovým zaměřením této literární skupiny byla autorská čtení, která později následovala čtení v *Literárním a kulturním Klubu 8*. Zánik *Moderního analfabeta* v 90. letech nasměroval Hakla k *Pant klubu*.

Novela *O rodičích a dětech* byla roku 2008 zfilmována (scénář Emil Hakl, Jiří Křížan, Vladimír Michálek, režie Vladimír Michálek). Rozhlasově byl tento text zpracován roku 2003 (režíroval Michal Bureš). V témže roce byla kniha oceněna cenou *Magnesia Litera*.

Hakl v literárním světě debutoval v roce 1991 sbírkami *Rozpojená slova* a *Zkušební trylky z Marsu*. Tyto dvě poetické sbírky tvoří svou přímostí, schopností jednoduchého

⁶⁰ Lidovky.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/posuny-v-zakladu-byti-nepozoruju-rika-emil-hakl-ftq-/kultura.aspx?c=A110104_115643_ln-kniha-roku_glu.

pojmenování skutečnosti a žertovností jakýsi předstupeň následujícím prozaickým dílům. Pro novely je poté příznačné, že je často jen velmi těžce rozlišitelná hranice mezi fikcí a reálným světem a zároveň také velká autobiografičnost těchto knih. Výstižně vylíčené hospodské scény a historky, nesoucí odkaz na styl Bohumila Hrabala, vytváří stavební kámen knih *Konec světa* (2001) a *O létajících objektech*. Na druhé straně proti hospodské rozpustilosti jsou osudy hlavních postav, které silně pocítují osamocenosť ve světě a čelí existenční krizi.

V roce 2002 publikoval novelu *O rodičích a dětech*, která byla oceněna kritikou a získala cenu Magnesia Litera v kategorii próza. Autor popisuje procházku se svým otcem, jejich rozhovor a marnou snahu si porozumět. Následuje povídková sbírka *O létajících objektech* (2004).

Většinou se v Haklových textech objevuje autorský vypravěč (*Intimní schránka Sabriny Black*), který se pohybuje v různých společenských sférách (v tomto případě reklamní prostředí v devadesátých letech). Pokračuje knihou *Let čarodějnice* v roce 2008.

Následující kniha *Pravidla směšného chování* získala v roce 2010 Cenu Josefa Škvoreckého. Zatím poslední vydanou knihou je *Skutečná událost* (2013), která získala cenu Magnesia Litera v kategorii původní česká próza.⁶¹

Emil Hakl ve svých knihách popisuje banalitu obyčejného, běžného života. Vyprávění je okořeněno ironií a groteskními situacemi každodenního života a navozuje pocit, že se hlavnímu hrdinovi tyto nesnáze dějí prostě samy od sebe. Rozhovory mezi postavami jsou plynulé, zůstávají tak, jak by si je mohl čtenář vyslechnout třeba v samoobsluze, nepůsobí strojeně a kdokoli by je vyslovil, formuloval by je v reálné situaci tak, jak to Hakl dokáže brilantně vystihnout. Jak sám Emil Hakl odpovídá na otázku, jak se mu toto daří v rozhovoru pro *Lidové noviny*: „*Napíšu dialog tak, jak byl řečen či myšlen, když mi zní nepravděpodobně, tak ho různě muchlám a zas uhlašuju, trhám a lepím, dokud nezapadne na své místo. Pak je těžké odolat a dál už ho neupravovat, nenatahovat, nepřikrašlovat, aby tam zůstala relativní normalita, lehce blbecký nátlak hovorového vyjadřování.*“⁶²

⁶¹ Emilhakl.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://www.emilhakl.cz/aktuality/skutečna-udalost-magnesia-litera.html>.

⁶² HÁJEK, Jonáš. *Posuny v základu bytí nepozoruju, říká Emil Hakl*. Lidovky.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/posuny-v-zakladu-byti-nepozoruju-rika-emil-hakl-ftq-/kultura.aspx?c=A110104_115643_in-kniha-roku_glu.

4.1 Pravidla směšného chování

„Eště k tý směšnosti, jak bys charakterizoval směšný chování?“

„Jako snahu zachovat za každou cenu vážnou tvář.“⁶³

Kniha na první pohled zaujme svým vzezřením, které příliš nekoresponduje s obsahem díla. Malůvky na obalu i uvnitř knihy jsou černobílými ilustracemi, které spíše narušují jinak přirozený tok textu a myšlenek. Volně zde na sebe navazují 3 oddíly: *Jdi vejš*, *Pravidla směšného chování* a *Hřbitov na pláži*. Každá část stojí téměř samostatně a odpovídá kompozici povídky a tedy mají ohraničený děj.

V první části knihy se setkáváme s vypravěčem, z knihy pochopíme, že se jedná o autobiografickou postavu, jehož jméno není uvedeno, ale můžeme si domyslet, že sledujeme pokračování rozhovoru otce a syna Benešových. Mladších z nich právě zažívá nový, tak trochu nevyžádaný adrenalinový zážitek. Od svých nových, o téměř dvacet let mladších přátel z jedné klasické pražské hospody, dostal ke svým padesátým narozeninám překvapení. Paragliding. Vypravěč, trošku neurotický chlapík na neuronech a prášcích na spaní, nejprve vůbec netuší, do čeho se vydal, ztrácí půdu pod nohama a později, když mu ošlehává chladný vzduch tvář zmámenou prášky, svého rozhodnutí hluboce lituje. Potom, co jen těsně unikne drátům vysokého napětí a skončí kdesi za horami, si nadává, že se na to raději nevykašlal.

V druhém oddílu knihy se poprvé přímo potkáváme s otcem vypravěče. V průběhu knihy se dozvídáme, že jeho otcem je osmdesátiletý doktor, který se celý život zabýval mikrobiologií, je velice vzdělaný a má široký rozhled v mnoha oborech jako je biologie, kultura a nebo stará letadla a automobily.

Otci byl diagnostikován nádor na tlustém střevě, jeho syn ho veze do nemocnice. Po operaci se za ním opět navrácí a nachází ho ve zbědovaném stavu. Přistoupí k němu a bezděky, aniž by si to uvědomil, otce vezme za ruku. Z tohoto gesta jde cítit, že není zvyklí na projevy citu k otci, jak verbální, tak hlavně neverbální. K takovému projevu citu ho

⁶³ HAKL, Emil. *Pravidla směšného chování*. 1.vyd. Praha: Argo, 2010. s.82. ISBN 978-80-257-0262-8.

donutila až tíseň nemocničního prostředí a nepříjemná blízkost nemocí a smrti. To by nejspíše probudilo emoce v každém člověku. Tím nechceme naznačit, že se jedná o člověka bezcitného, neschopného lásky ale spíše fakt, že tak jako otec učí syna jezdit na kole, tak i snahu a schopnost ukázat cit se musí syn naučit od otce.

Zároveň si syn uvědomuje, že netráví ani zdaleka tolik času se svým otcem, kolik by chtěl. Konverzaci v našich životech nahradí SMS, která je mnohem jednodušší a pohodlnější. Zjednodušování si komunikace mezi sebou, často z důvodu pohodlnosti, vede k otupování a ochlazování vztahů mezi lidmi. Otec si několikrát v textu stěžuje, že si na něj jeho syn neudělá čas a řeči o tom, že si spolu dají sklenku vína už nebere vážně ani jeden z nich. Čím rychleji léta běží, tím se stává první krok složitějším.

Oproti své sestře ovšem zvládá situaci mnohem lépe. S větším klidem a menší hysterií. Sestra omdlévá, strachuje se a k otci přistupuje jako k napůl mrtvému a nesvéprávnému stvoření. Otce později bohužel přemístí na jiné oddělení, jelikož jeho stav se opět zhoršil a upadl do komatu. Doktoři synovi doporučují, aby na otce mluvil a třeba ho držel za ruku. Jednoduše proto, aby stimuloval zbylá fungující mozková centra. Syn nejprve vyčerpá klasická konverzační témata, ze kterých téměř plynule přechází k popisu obsahu svého flash disku. Fotografie žen, aut a letadel.

Důkaz toho, že chování se velmi lehce přenáší z otce na syna sledujeme i v části, kdy si vypravěč, syn otce upoutaného v komatu na lůžko, vzpomíná na svého vlastního syna: „*A můj synek, tvůj vnuk ? Ten trajdá po Evropě a vydírá pomocí rozštěpeného ega, který má po mně, starší bohatý ženský. Stal se z něj euro-gigolo. Ozve se jednou za rok. Sere na mě, jako já sral na tebe.*“⁶⁴

Otec se na malou chvíli probírá z komatu a vyslovuje zásadní přání, které bude formovat třetí, závěrečnou část knihy. Vyžaduje po svém synovi, aby ho po smrti vzali k moři. Chce totiž rozptýlit svůj prach do jakéhokoliv moře.

Vypravěč na chvíli opouští nemoci, setkává se ze svým přítelem a absolvují klasickou procházku po pražských restauračních zařízeních.

Ráno se probouzí a zjišťuje, že má několik zmeškaných hovorů a po chvíli zmatků se dozvídá, že otec v noci zemřel. Spěchá do nemocnice, stráví s otcem poslední chvíli pod dohledem lékaře na chodbě:

„*Nezlob se, že nic necejtím. Vono to se mnou sekne až tak pozejtří. Ničeho se neboj,*

⁶⁴HAKL, Emil. *Pravidla směšného chování*. 1. vyd. Praha: Argo, 2010. s.65. ISBN 978-80-257-0262-8.

promiň, budu muset jít. Doktor čeká na chodbě, pošuk jeden. Tak se měj.“⁶⁵

V této zdánlivě strohé, smutné scéně můžeme v jednom okamžiku na malou chvíli postřehnout vše. Lásku a starost, zrcadlíci se v ujištění, že už bude dobře, už se není čeho bát. Zároveň čtenář vycítí nepatrné množství lítosti, nejen nad ztrátou blízké osoby, ale také nad sebou samým, protože ztráta rodiče není nikdy pro dítě jednoduchá. Je to zásadní přelom v životě dospělého člověka, protože pokud někdo ztratí oba rodiče, nepřestává být dítětem? Nedopadá na něj definitivní tíha osamocení na světě? Už není ničím dítě a že se o něj, byť obrazně, nikdo nepostará, žádná ochranná ruka a pomyslný šéf, kamarád, někdo komu se ve své mysli neustále zpovídáme. Svědomí. Poslední věta výše zmíněné citace („*Tak se měj*“) může vyjadřovat naději na další shledání, možná také to, že si ještě neuvědomuje definitivnost smrti. S otcem už si nikdy nepopovídá ani nepohádá.

Dále nás děj zavádí k vypravěči, který objevuje nahrávky rozhovoru s otcem, zaznamenané z nejasného nutkání, na diktafon. Otec potřebuje procvičovat svou paměť, začal si tedy s Emilem telefonovat a procvičují spolu. Důvod, proč syn zvolí nahrávání rozhovorů, místo osobního kontaktu jen domýšlet. Nyní si je pouští se sklenkou v ruce a rozjímá nad životem, svým soužitím s otcem. Vlastní hlas nesnáší a otcův nepřerušuje.

V třetí, poslední části vypravěč opět opouští zdánlivé jistoty a pevnou půdu pod nohama, podobně, jako tomu bylo na začátku příběhu a spolu se svými přáteli Murgym a Rulpem, se vydávají na strastiplnou cestu do Rumunska, vstříc deltě Dunaje a Černému moři. Možná nejpochybnějšímu a nejpodivnějšímu moři ze všech. Cesta je to divoká, protkaná problémy s místními obyvateli, sháněním alespoň trochu schůdné lodě a unikáním před říčním bagrem. To vše, aby se v mokřadech ztratili, zranili, vyčerpali a opět se omylem symbolicky vrátili na místo, kde započali svou cestu lodí. Murgy s Rulpem pokračují směrem do Turecka a vypravěč na místo, příznivější, s rázem přímořského letoviska. Sundá si boty, vyhrne kalhoty, vezme do rukou pseudo-měděnou urnu a vydá se do větší hloubky. Prodere se v moři téměř vším, co by mohla skrývat menší skládka a po několika metrech konečně narazí na místo, které vypadá jako moře podle otcových představ.

Otvírá urnu a sype: „*Ahoj a nezlob se. Tys měl alespoň mě, já nemám kromě dvou bláznivejch stalkerek nikoho.*“⁶⁶

⁶⁵ Tamtéž. s.74.

⁶⁶ Tamtéž. s. 134.

5 Ivan Matoušek

Ivan Matoušek je prozaik, básník a také výtvarník. Vystudoval Střední všeobecně vzdělávací školu v Praze (1963-1966) a následně absolvoval chemii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (1966-1971). Po ukončení studií začal pracovat ve svém oboru v Ústavu fyzikální chemie a elektrochemie ČSAV, odkud přestoupil do Výzkumného ústavu pro farmacii a biochemii. Jeho posledním zaměstnáním před nástupem do důchodu (2007) působil jako kontrolor jakosti (Zentiva).⁶⁷

Matoušek se také, již od doby studií, zabývá grafikou a malbou. Od konce 80. let a na začátku 90. let uveřejňuje své sítotisky, plné symbolů a duchovník sdělení.

„*To, co vytvořil pomalou a soustavnou prací v malbě i grafice v časovém období dvaceti čtyř let, není nijak v rozporu s knihami, které píše. Jeho výtvarné dílo je světem zcela soběstačným, transformujícím všednost prostřednictvím symbolů a malby do posvátného režimu. Leckdy je přítomno ironizující gesto v groteskním ztvárnění postav nebo zobrazování idolů na novodobých oltářích.*“⁶⁸ Samostatná výstava se konala v Praze. Spolu s dalšími výtvarníky také v Berlíně.

V samizdatu nejdříve uveřejnil soubor esejů a próz *Mezi obrazy* (samizdat 1980), sbírku povídek *Album* (samizdat 1987; 1991); romány *Novi* (1980), *Ego* (1988). Dále *Marie* (1982; knižně v souboru *Poezie /2000/*), a básnickou sbírku *Poezie a serigrafie před koncem 80. let* (1990). V 90. letech publikuje svá díla, převážně prózy, grafiky a básně v *Literární revue*, *Listech*, *Prostoru*, *Tvaru*, *Lidových novinách* a *Revolver Revue a souvislostech*.

Matoušek začíná tvořit v druhé polovině 70. let. Už jeho první povídková sbírka *Mezi obrazy*, kde dominuje autorova tvorba fantaskních světů, které jsou souběžně doplňovány světy reálnými. Novela *Album* vykresluje snahu o rekonstrukci života postav v období první světové války, prostřednictvím komentářů k dopisům a za pomoci galerie reálných i vykonstruovaných dětských vzpomínek. Následuje prozaické dílo *Nové lázně* (původně *Novi*), kde surově zobrazuje vizi civilizace po třetí světové válce. Původní snaha o humanizaci lidstva je vytlačena pouhou primární existencí člověka a zobrazení spolupráce skryté a veřejné diktátorské vlády. V 80. letech Matoušek publikuje román *Ego*

⁶⁷ NOVOTNÝ, Vladimír a Klára KUDLOVÁ. *Ivan Matoušek*. [online]. [cit. 2014-3-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=807>.

⁶⁸ LANGER, Martin. *Ivan Matoušek - Mezi obrazy*. [online]. [cit. 2014-3-11]. Dostupné z: <http://paris.czechcentres.cz/cs/program/detail-akce/ivan-matousek-mezi-obrazy/>.

v němž se prolíná sonda do vypravěčovy duše s příběhem hlavního hrdiny a jeho života od konce roku 1980 do léta 1981. *Autobus a Andromeda* je prozaické dílo ve stylu arbesovského romaneta, určené pro mládež. Odehrává se na Malé Straně. Matoušek se zde snaží, pomocí mystického příběhu, zobrazit utváření nitra člověka v čase dozrávání v dospělého člověka.⁶⁹ Román *Spas* je spletité, komplikované svědectví o stavu jednotlivce v nové společnosti s odlišným náboženstvím. Ivan Matoušek o tomto románu mluví v rozhovoru s Boženou Správcovou takto: „*Spas není nějaká společenská kritika, je to vytváření určitého imaginativního světa. Avšak i ty velmi konkrétní scény ze života mi dalo dost práce popsat, asi jako malíři, když hledá konkrétní tahy, aby popsal podobu. Scéna existuje v tvarech a zvucích, a já chci, aby se totéž rekonstruovalo jen pomocí slov.*“⁷⁰ Tento román je roku 2003 oceněn Cenou Revolver Revue. Pro sbírku *Poezie* jsou typické na jednu stranu prosebné modlitby duchovního a milostného rázu, na stranu druhou působivě formulované, speciálně téměř neupravené texty, paralelně spojené s autorovými uměleckými díly (převážně grafikami).⁷¹ Oceněna byla také kniha *Oslava* (2009), které získala v roce 2010 cenu Magnesia Litera. Poslední vydanou knihou Ivana Matouška je román *Adepti* (2009).

Tvorba Ivana Matouška je psychologického rázu, plná nejednoznačností a otevřenosti. Nechává tak čtenáři prostor pro zamyšlení a vlastní interpretace jeho díla. Tato skutečnost poté pomáhá s čtenářem spoluutvářet realitu. Hranice mezi fikcí a skutečností je jen velmi tenká a udržuje čtenáře ve střehu. Děje se prolínají, těžko rozlišujeme, v jaké z vytvořených realit se právě nacházíme. Vypravěč často vstupuje do děje a stává se z něj další postava v knize.

Autorova próza je náročná po stránce intelektuální a umělecké výpovědi, která se nebojí experimentovat se stavbou díla a vyprávěním.⁷²

⁶⁹ NOVOTNÝ, Vladimír a Klára KUDLOVÁ. *Ivan Matoušek*. [online]. [cit. 2014-3-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=807>.

⁷⁰ SPRÁVCOVÁ, Božena. *Udělat tomu pomníček...* [online]. [cit. 2014-3-11]. Dostupné z: http://bozenaspravcova.sweb.cz/text_matousek.html.

⁷¹ NOVOTNÝ, Vladimír a Klára KUDLOVÁ. *Ivan Matoušek*. [online]. [cit. 2014-3-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=807>.

⁷² HRTÁNEK, Petr. *Beletrie mezi eschatologií a alchymií*. Host, 2010, roč. XXVI, č. 6., s84-86.

5.1 Oslava

„Tak i řeka Oslava si uvědomila svou důležitost, sílu a moc a pustila se do započaté práce. Nejdříve si začalo hloubit koryto, aby splnila své nemalé cíle (. . .), aby oplátkou dostala dle platných zákonů přírody správné množství do svých pramenů.“⁷³

Román Oslava pojednává o umírání a smrti Antonína Vávry. Je rozdělen do tří oddílů, kde na tuto událost nahlíží třemi různými pohledy. V první části samotným Antonínem Vránou, následuje pohled jeho syna Martina a konečně vypravěče. Kniha je tvořena zápisky umírajícího muže, prostřednictvím kterých nahlížíme na proud událostí předcházející nevyhnutelnému odchodu z tohoto světa.

Poznámky v první části knihy nazvané *Já*, začínají 5.února 2003, v den jeho narozenin. Končí v den, kdy Antonín umírá na rakovinu plic (13. srpna 2004). Deníkové zápisky jsou nejprve strohé poznámky týkající se převážně nákupů a útrat, komentáře dennodenního dění, sepsání návštěv a aktuálního zdravotního stavu, jako například přesná teplota a podobně. Bez pocitů a emocí, jen puntičkářsky každý den dodržovaný systém. Popisy zhoršujícího zdravotního stavu se paradoxně ztrácí vedle sumy utracené za rohlíky. *„Byl jsem kvůli kašlání u doktorky Nováčkové. Nákup 82,-.“⁷⁴*

Postupně se ale ze zápisů začínají ztrácet záznamy o nákupu a nastupují poznámky o pocitech: *„Cítím se stále hůř. Nechci žít. (...) Nikdo se nezeptá, jak mi je.“⁷⁵*

Největším projevem citu, ne jen strohá citace stavu reality nastává, když Antonín nastupuje na delší dobu do nemocnice. Zápis obsahuje pouze modlitbu. Tato pasáž poukazuje na přítomný strach z neznáma, z budoucího dění a jisté uvědomění si, že všechno není úplně v pořádku. Může zemřít, což si samozřejmě nikdy nikdo nechce přiznat a nutí ho to se obrátit na něco výše, na Boha.

Dále v zápisech popisuje přírodu, více se soustředí na sebe a na okolí. Komentuje návštěvy a ze záznamů cítíme větší důraz na své nejbližší. O všech mluví velmi hezky, vyjadřuje velkou starost a obavy o to, aby byli všichni v pořádku a zároveň z textu cítíme

⁷³ MATOUŠEK, Ivan. *Oslava*. 1. vyd. Praha: Revolver Revue, 2009. s. 54. ISBN 978-80-87037-17-1.

⁷⁴ Tamtéž. s. 16.

⁷⁵ Tamtéž. s. 18.

živočišnost, klid. Dovedeme si představit, že bychom měli dědečka nebo tatínka stejného, jako je on. Vše tedy vyznívá realisticky a pro čtenáře uvěřitelně.

V centru pozornosti Antonína stojí ovšem hlavně syn Martin, který se v textu objevuje nejvíce. Jedná se o autobiografickou postavu (spisovatel, získává cenu Roentgen Revue, což je odkaz na Revolver Revue). Toto odkazování k reálné skutečnosti podporuje zvědavost, protože si můžeme domyslet, že se jedná o opravdový příběh, který se skutečně stal a vystupují v něm reální lidé. Spolu s Martinem překládají knihy, Antonín se na to vždy velmi těší a chvíle se synem si naplno užívá, i když je třeba schopen přeložit jen půl strany a po té je příliš unavený. Tyto chvíle popisují hezký vztah mezi otcem a synem, vzácný čas, který tráví pohromadě a sdílí společný koníček. „*Mám kašel. Měřím si teplotu. Ale Kafku jsme dělali 3 hodiny.*“⁷⁶

Antonín zemřel 13.srpna. 2004. Poslední zápisky již nepsal sám, data jsou v závorce, protože je jasné, že už je zesláblí a blízko konce. Pasáž končí rozmluvou (citovanou na začátku kapitoly) o řece Sázavě a její sestře Oslavě, které se vydávají každá jiným směrem, postupují strasti řeky, která se protlouká údolím a po tisíce let si žije svým životem, dokud nedoteče až k moři, ke kterému celý svůj život směřuje.

Druhá kapitola se stejným jménem, jako kapitola první *Já*, je čtenáři představena subjektivněji prostřednictvím Martina. Neběží tak přesně a chronologicky, jako předešlá kapitola. Přítomnost postupují vzpomínky a hranice mezi těmito dvěma rovinami je často těžce rozpoznatelná.

Velkou částí této kapitoly jsou Martinovy vzpomínky na poslední část života otce. Na rozdíl od předešlé kapitoly, jsou jeho zápisky méně přehledné, protkané popisem krajiny ze snu. Martin je se svou ženou Alenou na horách, ve kterých byl před lety i se svým otcem. Noc můžeme považovat za temnou stránku života, smutek, který padl na rodinu, na Martina po smrti Antonína a také tak, že po dlouhé noci vždy musí přijít světlé voňavé ráno a slunce, které rozežene noční chmury.

Martinovy komentáře a glosy posledního dění, které zaznamenával také Antonín jsou jiným pohledem na stejnou událost. Pohled na události je rozdílný, skutečnosti, které otec zmiňuje pouze stroze, Martin rozepisuje i na několik stran a naopak. Znázorněna je tím subjektivita vnímání času a prostoru.

⁷⁶ Tamtéž. s. 41.

Třetí kapitola *Oni*, je popisována prostřednictvím vypravěče stojícího mimo příběh. Jedná se již o velmi složitou kompozici, která může být pro nezasvěceného čtenáře možná až přespříliš komplikovaná a náročná. V recenzi Aleše Hamana je zmíněn názor, zda už Matoušek nepřekročil hranici, kdy jde dílu ještě reálně možné porozumět.⁷⁷

Vypravěč spolu s Martinem a s Antonínem a dalšími postavami zmíněnými v knize ocitá v říši, do které se člověk dostane po smrti. Zde probíhají hovory mezi postavami a tento svět je mystický a mimo realitu. Syn s otcem tak mohou být prostřednictvím tohoto světa spolu. Déle pokračují v překladech. Ivan Matoušek potkává dokonce svoji porodní bábu, která ho ale nepoznává: „*Když při odchodu do budoucnosti potká na chodbě porodní bábu, dá hned najevo překvapení a radost. Podá ji ruku. Rovněž ona mu tyká. Po několika dnech se však k svému velkému zklamání od andělů dověděl, že ho na chodbě nepoznala.*“⁷⁸

Autor se prostřednictvím knihy opět a navždy setkává s otcem a zapisuje svoje vzpomínky, které v díle budou zaznamenány a bude možné se k nim v jakékoliv fázi života vrátit. Zároveň je tato kniha možností autora vyrovnat se s bolestnou ztrátou milovaného otce, protože když přijdeme o nejbližšího, jakkoliv to může znít pateticky, přicházíme o kousek sebe.

⁷⁷ HAMAN, Aleš. Matoušek znova a (trochu) jinak. [online]. 2009. [cit. 2014-5-11]. Dostupné z: <http://www.itvar.cz/prilohy/144/Tvar16-2009.pdf>

⁷⁸ MATOUŠEK, Ivan. *Oslava*. 1. vyd. Praha: Revolver Revue, 2009. s. 159. ISBN 978-80-87037-17-1.

Závěr

V naší bakalářské práci jsme se zabývali tématem vyrovnávání se smrtí otce. Dané téma jsme zkoumali ve vybraných dílech Jana Balabána, Emila Hakla a Ivana Matouška. Knihy jsme obecně uvedli do kontextu předešlé tvorby autorů, analyzovali jsme je a vzali také ohled na kritické přijetí knih.

Knihka *Zeptej se táty* nám přibližuje snahu tří pozůstalých dětí, v první řadě Emila, pochopit a smířit se s úmrtím otce, navíc ještě v kontextu snahy člověka zvenčí, rodinného přítele Wolfa Nevěří pomlouvačným řečem, ale naopak svému přesvědčení a srdci, intuici, která mu nechce a nakonec ani nedovoluje pochybovat o morálním jednání otce; člověka, kterého tak dobře zná. Docházíme k tomu, že přes to, že život na této zemi končí, má Emil ještě šanci svého otce potkat za branami tohoto světa. Zároveň dochází ke smíření a částečnému pochopení svého otce.

Vztah syna k otci v knize Emila Hakla - *Pravidla směšného chování* se na konci ukazuje, jako možná trošku poškozený a nedokonalý, ale zároveň krásný. Syn, vypravěč beze jména, podniká strasti plnou cestu, aby uctil otcovu památku, dokázal sám sobě, jak moc mu na svém otci záleželo a dosáhla odpuštění za činy (ne)vykonané za otcova života. Navzdory neschopnosti vyjádřit city do očí podniká hlavní postava výpravu s cílem splnit otcovo poslední přání, což bereme jako důkaz lásky. Přes to, že moře není vůbec mořem v pravém slova smyslu, syn nakonec dokáže udělat největší gesto svého života a kniha končí pozitivním nádechem a pohledem do budoucna.

Zjistili jsme, že kniha Ivana Matouška - *Oslava*, je autobiografickým dílem, kde autor, mimo jiné i umělec, pomocí knihy, rozdělené na tři oddíly nabízí tři odlišné vzpomínky dvou lidí. Také zde jsme sledovali umírání, smrt, vzpomínání na otce a svébytný způsob přístupu k otci a jeho smrti. Autor ponechává naději možného setkání po smrti. Jak přesně ale bude vypadat nechává na čtenářově fantazii.

Všechny tři knihy jsou více či méně autobiografické, mísí se v nich fikce s realitou. Hranice která tyto dvě podoby světa rozděluje je mnohdy velice tenká a vyžaduje po čtenáři pozornost a otevřenou mysl.

Motiv smrti a umírání, stejně jako téma vztahů mezi lidmi je nadčasové, stejně jako knihy, které jsme analyzovali.

Seznam použité literatury

Primární literatura

BALABÁN, Jan. *Zeptej se táty*. 1. vyd. Brno: Host, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7294-379-1.

HAKL, Emil. *Pravidla směšného chování*. 1.vyd. Praha: Argo, 2010. 134 s. ISBN 978-80-257-0262-8.

MATOUŠEK, Ivan. *Oslava*. 1. vyd. Praha: Revolver Revue, 2009. 159 s. ISBN 978-80-87037-17-1.

Sekundární literatura

DOBSON, James. *Výchova chlapců*. 1.vyd. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-082-9.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. PORTÁL, Praha, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HRTÁNEK, Petr. *Beletrie mezi eschatologií a alchymii*. Host, 2010, roč. XXVI, č.6.

JUŘÍKOVÁ, Eliška F.: *Sugestivní mistr povídky aneb Proboha pane, ve vaší kůži bych být nechtěla*. Host 22, 2006, č. 10, s. 46. Přetištěno in: JANOUŠEK, Pavel. *Hravě i dravě. Kritikova abeceda*. Praha: Academia, 2009. 365 s.

KOSTŘICOVÁ, Blanka. *Sestupy a naděje Jana Balabána*. 1.vyd. Olomouc: Civipolis o.p.s., 2013. 139 s. ISBN 978-80-905527-0-8.

MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství brán, 2001. 241 s. ISBN 80-24-20-73-54.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0249-1.

YABLONSKY, Lewis. *Otcové & synové*. 1.vyd. Praha: Portál, 1995. s.11. ISBN 80-7178-075-8.

Internetové zdroje

Emilhakl.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z:

<http://www.emilhakl.cz/aktuality/skutecna-udalost-magnesia-litera.html>.

HORÁK, Ondřej. *Jan Balabán v posledním románu Zeptej se táty píše o otcově smrti* [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://art.ihned.cz/c1-44714380-jan-balaban-v-poslednim-romanu-zeptej-se-taty-pise-o-otcove-smrti>.

CHUCHMA, Josef. Jan Balabán. [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://www.janbalaban.cz/biografie-4.html>.

LANGER, Martin. *Ivan Matoušek - Mezi obrazy*. [online]. [cit. 2014-3-11]. Dostupné z: <http://paris.czechcentres.cz/cs/program/detail-akce/ivan-matousek-mezi-obrazy/>.

Lidovky.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/posuny-v-zakladu-byti-nepozoruju-rika-emil-hakl-ftq-/kultura.aspx?c=A110104_115643_In-kniha-roku_glu.

MALÁ, Zuzana. *Jan Balabán*. Slovník české literatury.cz [online]. [cit. 2014-3-10]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1639>.

NOVOTNÝ, Vladimír a Klára KUDLOVÁ. *Ivan Matoušek*. [online]. [cit. 2014-3-11].

Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=807>.

WURZLOVÁ, Daniela. *Jan Balabán – Zeptej se táty*. [online] 2010. [cit. 2014-5-10].

Dostupné z: <http://www.nekultura.cz/literatura-recenze/jan-balaban-zeptej-se-taty.html>.

HAMAN, Aleš. *Matoušek znova a (trochu) jinak*. [online]. 2009. [cit. 2014-5-11].

Dostupné z: <http://www.itvar.cz/prilohy/144/Tvar16-2009.pdf>

Anotace

Jméno a příjmení:	Jana Mynaříková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Ďoubalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Cesta k otci v románech Jana Balabána, Emila Hakla a Ivana Matouška
Název v angličtině:	The approach in the novel by Jan Balabán, Emil Hakl and Ivan Matoušek
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá cestou k otci v knihách Zeptej se táty, Pravidla směšného chování a Oslava. Autoři Jana Balabán, Emil Hakl a Ivan Matoušek se zabývají smrtí otce a dopadu této události na ně.
Klíčová slova:	Otec, česká próza, 20. století, Jan Balabán, Emil Hakl, Ivan Matoušek, Zeptej se táty, Pravidla směšného chování, Oslava
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the concept of the approach to the father in proses Ask Father, Rules of ridiculous behaviour and Oslava. The authors Jan Balabán, Emil Hakl a Ivan Matoušek deals with death of their fathers and how they deal with it.
Klíčová slova v angličtině:	Father, Czech prose, twentieth century, Jan Balabán, Emil Hakl, Ivan Matoušek, Ask Father, Rules of ridiculous behaviour, Oslava.

Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	31
Jazyk práce:	český